

Sborník přináší příspěvky z česko-francouzského pracovního setkání *Osobnosti česko-francouzské kulturní mediace kolem Hanuše Jelínka (1878–1944)*, které se konalo 7. července 2015 se v rámci projektu „PROVENIO“ v Národním muzeu v Praze. Setkání zorganizovalo Oddělení rukopisů a starých tisků Knihovny Národního muzea a uskutečnilo se za podpory Francouzského institutu, Francouzského ústavu pro výzkum ve společenských vědách v Praze (CEFRES) ve spolupráci s pařížským Národním institutem východních jazyků a kultur (Institut national des langues et civilisations orientales – INALCO). Jeho hlavním cílem bylo znovuotevření stále málo probádané problematiky kulturních česko-francouzských vztahů a kulturních recepcí konce 19. a první poloviny 20. století vzhledem k existenci bohaté a nepříliš využitě pramenné základny pro studium těchto vztahů, kterou představují knihovní celky a archivní fondy Národního muzea a jiných českých institucí.

The proceedings contain papers from the Czech-French workshop *Figures of the Cultural Mediation between France and the Czech Lands: Around Hanuš Jelínek (1878–1944)*, which took place within the ‘PROVENIO’ project in the National Museum in Prague on 7 July 2015. The meeting was organised by the Department of Manuscripts and Early Printed Books of the National Museum Library. It was held with the support of the French Institute, the French Research Centre in Humanities and Social Sciences – Prague (CEFRES) in cooperation with the National Institute of Oriental Languages and Civilisations (Institut national des langues et civilisations orientales – INALCO) in Paris. Its main aim was to reopen the little explored issue of Czech-French cultural relations and cultural reception at the end of the 19th century and in the first half of the 20th century with respect to the existence of the rich and not very used source base for the study of these relations that is represented by the library sets and archival collections of the National Museum and other Czech institutions.

Osobnosti česko-francouzské kulturní mediace kolem Hanuše Jelínka (1878–1944)

Sborník přináší příspěvky z pracovní česko-francouzské konference, která se konala v Národním muzeu v rámci projektu PROVENIO na začátku července roku 2015 (referovali jsme o ní stručně ve Sborníku Národního muzea řada C 60, 2015, č. 1–2, s. 46–47). Záměrem organizátorů (Knihovna Národního muzea a Centre de recherches Europes-Eurasie při Inalco, Paříž) i přednášejících bylo upozornit na existenci bohatých knižních fondů Knihovny Národního muzea a dalších českých i francouzských institucí, které skrývají řadu cenných informací, a tak obohatit dosavadní současné bádání v oblasti česko-francouzských vztahů a prolínání obou kultur a literatur na konci 19. a v první polovině 20. století.

Zaměřili jsme se sice na osobnost frankofila Hanuše Jelínka, který svoji osobní knihovnu (v níž je ukryta i knižní sbírka jeho ženy, významné akademické malířky) odkázal Národnímu muzeu, ale pozornost jsme věnovali i dalším frankofonním umělcům a intelektuálům a jejich aktivitám kulturně politickým, literárním a sběratelským. Někteří z nich byli průkopníci ve sbližování české a francouzské kultury a jejich frankofilství bylo dáno politickými okolnostmi (Frič, první český politický emigrant hledající ve Francii možnosti, jak pokračovat v boji za národní svobodu, novinář Gabler, znalec i kritik Velké francouzské revoluce), jiní se nechali inspirovat Francií a francouzskou kulturou z hledisek sociálně kulturních (Hladík, obdivovatel elegantní a mondénní Paříže i francouzské kultury, která „nese lidstvu nejvíce volnosti i vzletu“¹ a která je vzorem českému národu, jak najít svoji vlastní cestu) anebo kulturně estetických a literárních (Marten, Teige). O jedněch (Frič, Gabler, Hladík) lze říci, že to byli Jelínkovi předchůdci, kteří objevili Francii pro ty, další po nich, jež ve Francii hledali osobně i profesně sebe sama, umělce, které pobyt ve Francii a kontakty s francouzskou kulturou obdarovaly „spontánností tvorby“² (Jelínek a Teige a umělecká avantgarda 20. a 30. let 20. století). A také pro ty, kteří nacházeli ve francouzské literatuře oporu ve svém hledání uměleckého a myšlenkového řádu, opíraje se přitom o tradici a historické češství, vědomi si konfliktu reality a imaginace (Martenova inspirace dílem Paula Claudela).

Vývoj vzájemného česko-francouzského poznávání a sbližování obou kultur od 50. a 60. let 19. století až do konce let třicátých 20. století byl dán osobnostmi, které jej reprezentovaly. Jejich frankofilství mělo různou podobu podmíněnou dobou, v níž žily a tvořily, závisící na jejich intelektu i uměleckém naturelu. Pokud po sobě zanechaly ještě jiná písemná svědectví než jen umělecká díla, tj. písemnou dokumentaci ve formě pozůstalostí a souborů knih či osobních knižních sbírek, je šance, že naše bádání týkající se jich samotných i doby, v níž žily a tvořily, bude přesnější a komplexnější. Využijme této šance, jež se nám nabízí. Objevme polozapomenuté osudy propagátorů vzájemné evropské spolupráce, výměny kulturních hodnot, objevme jejich myšlenkový i citový život ukrytý v knihách, které sbíraly, dostávaly, studovaly a četly.

Figures de la médiation culturelle entre la France et les pays tchèques : autour de Hanuš Jelínek (1878-1944)

Ce recueil de contributions est le fruit d'une journée d'étude franco-tchèque tenue, au début du mois de juillet 2015, au Musée national de Prague, dans le cadre du projet PROVENIO – voir à cet égard notre compte rendu dans Sborník Národního muzea série C 60, 2015, n° 1–2, pp. 46-47. Pour les chercheurs du Musée national, organisateurs de cette journée (en collaboration avec le Centre de recherches Europes-Eurasie de l'Inalco, Paris), ainsi que pour les intervenants, l'objectif était d'attirer l'attention sur la richesse de plusieurs fonds de livres existant au sein de la Bibliothèque du Musée national et d'autres institutions tchèques et françaises, et recelant nombre d'informations appréciables. Il s'agissait par ce faire d'apporter notre contribution à la recherche contemporaine sur les relations franco-tchèques et les croisements et interactions entre les deux littératures et cultures à la fin du XIXe siècle et dans la première moitié du XXe siècle.

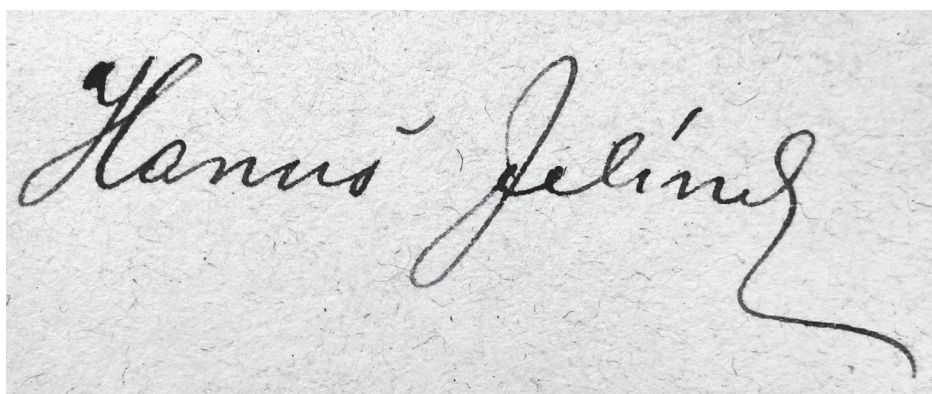
¹ Viz HLADÍK, Václav. *O současné Francii. Listy z Paříže. Studie a vzpomínky 1894–1907*. Praha: nakladatelství J. Otty, 1908, s. 87.

² Viz BROUČEK, Stanislav. *K druhému břehu. Češi v prostředí francouzské společnosti 1862–1918*. Praha: Etnologický ústav, 2007, s. 64.

La figure du francophile Hanuš Jelinek, qui a fait don au Musée national de sa bibliothèque personnelle (comprenant aussi la collection de sa femme, artiste-peintre importante), était au centre de nos investigations. Or, nous nous sommes également penchés sur d'autres artistes et intellectuels francophones dont les activités dans les domaines de la politique culturelle, des lettres et de l'élaboration de collections ont retenu notre attention. Certains d'entre eux, pionniers du rapprochement culturel franco-tchèque, ont développé une francophilie motivée par les circonstances politiques : tel Josef Václav Frič, le premier émigré politique tchèque, cherchant en France des possibilités de poursuivre son combat pour la liberté de la nation tchèque, ou encore le journaliste Vilém Gabler, connaisseur et critique de la Révolution française. D'autres ont été inspirés par la France et la culture française du point de vue socio-culturel : il en fut ainsi de Václav Hladík, admirateur du Paris élégant et mondain et de cette culture française qui « apporte à l'humanité le plus de liberté et d'envol »³, et sert de modèle à une nation tchèque en quête de sa propre voie. D'autres encore, tels Miloš Marten et Karel Teige, ont entretenu avec la France des rapports principalement esthétiques et littéraires. On peut dire que les prédécesseurs de Jelinek – Frič, Gabler, Hladík – découvraient la France pour ceux qui, à leur suite, la fréquenteraient afin de se chercher eux-mêmes, tant personnellement que professionnellement ; pour ces artistes qui trouveraient en France et au contact de la culture française la « spontanéité de la création »⁴ (Jelinek, Teige et l'avant-garde de années 1920-1930) ; pour ceux, aussi, qui s'appuieraient sur la littérature française dans leur quête d'un ordre artistique et intellectuel, tout en restant fondés sur la tradition et l'identité historique tchèques, en pleine conscience du conflit entre réalité et imaginaire (Miloš Marten et son rapport à l'œuvre de Paul Claudel).

L'évolution de la connaissance mutuelle et du rapprochement des cultures tchèque et française des années 1850-1860 aux années 1930 est à mettre au crédit des personnalités qui en furent les acteurs. Leur francophile revêtait des aspects différents, en fonction de l'époque où ils vivaient et créaient, mais aussi de leur tempérament intellectuel et artistique. S'ils ont laissé derrière eux des témoignages autres que strictement artistiques, autrement dit une documentation écrite sous forme d'archives, d'ensembles de livres, de collections personnelles de livres, on peut penser que notre recherche sur ces artistes et sur l'époque où ils ont vécu et créé apportera des données plus précises et complexes. Profitons de la chance qui nous est offerte. Partons à la découverte des itinéraires à demi oubliés de ces propagateurs de la coopération européenne et des échanges de valeurs culturelles, explorons les univers intellectuels et sensibles qui se cachent dans ces livres qu'ils collectionnaient, recevaient, étudiaient et lisaient.

Jaroslava Kašparová

³ Voir HLADÍK, Václav. *O současné Francii. Listy z Paříže. Studie a vzpomínky 1894–1907* [La France contemporaine. Lettres de Paris, études, souvenirs (1894-1907)]. Prague : Jan Otto, 1908, p. 87.

⁴ Voir BROUČEK, Stanislav. *K druhému břehu. Češi v prostředí francouzské společnosti 1862–1918* [Vers l'autre rive. Les Tchèques dans le milieu de la société française (1862-1918)]. Prague : Etnologický ústav, 2007, p. 64.